

POLITYKA ZAGRANICZNA OSTATNICH JAGIELLONÓW

ZYGMUNT I STARY (1506 – 1548)

Najmłodszy syn Kazimierza Jagiellończyka

1. Wojna Litwy z Rosją – (1507-1508, 1512-1522),

Mimo zwycięstwa pod Orszą (1514) zakończyły się utratą Smoleńska wraz z ziemią smoleńską i siewierską.

2. Zjazd w Wiedniu 1515 r.

Początek wieku XVI nie napawał optymizmem. Interesy Polski były zagrożone przez Turcję, Habsburgów, Moskwę, nie rozwiązano również ostatecznie problemu krzyżackiego. Zakon Krzyżacki stworzył sojusz antypolski z Moskwą i Habsburgami. Jego celem było osłabienie Polski i Litwy, tak by wszyscy członkowie sojuszu na tym skorzystali. Moskwa pragnęła zagarnąć część ziem litewskich, Habsburgowie pragnęli przejąć kontrolę nad Czechami i Węgrami, a Zakon chciał uniezależnić się od Polski.

Ze względu na zagrożenie i wobec toczonych wojen litewsko – moskiewskiej król Polski, którym od 1505 r. był Zygmunt I Stary, postanowił podpisać w Wiedniu układ dynastyczny. Chciał w ten sposób rozerwać sojusz antypolski i zagwarantować sobie pomoc ze strony Habsburgów oraz ich neutralność w przyszłym konflikcie polsko – krzyżackim. W roku 1515 doszło do zjazdu w Wiedniu. **Postanowiono, że** w razie wygaśnięcia czesko – węgierskiej linii jagiellońskiej, Jagiellonowie zrezygnują z tronu Czech i Węgier na rzecz Habsburgów. W zamian za to cesarz nie udzieli pomocy Zakonowi Krzyżackiemu zrezygnuje z sojuszu z Moskwą. Układ został potwierdzony przez zawarcie dwóch małżeństw: syn Władysława Jagiellończyka – Ludwik miał poślubić wnuczkę cesarza Marię Habsburg, a córka Władysława Jagiellończyka – Anna miała poślubić wnuka cesarza – Ferdynanda Habsburga. Nikt nie przypuszczał, że tak szybko trzeba będzie wywiązać się ze złożonych tam obietnic. Wskutek najazdu tureckiego **Ludwik Jagiellończyk zginął w bitwie pod Mohaczem w 1526 r., a tron Czech i Węgier przypadł Habsburgom.**

3. Wojna z Zakonem Krzyżackim (1519-1521) i hołd pruski (10.04.1525 r.)

W 1517 r. Albrecht Hohenzollern zawarł sojusz z księciem moskiewskim Wasylem III, który toczył wówczas wojnę z Wielkim Księstwem Litewskim. Następnie wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego zażądał od króla polskiego zwrotu wszystkich ziem Zakonu, który ten utracił w wojnie trzynastoletniej (1454-1466) na rzecz Polski. Żądania te oraz wroga postawa wielkiego mistrza doprowadziły do wybuchu wojny między Zakonem Krzyżackim a Królestwem Polskim w latach 1519-1521. Początek wojen związanych z reformacją w Niemczech oraz ekspansja turecka w południowej Europie skłoniły obie strony do zawarcia rozejmu w Toruniu (1521) zawarty na 4 lata. **8.04.1525 r. zawarto pokój krakowski** kończący tę wojnę. Postanowienia pokoju:

- sekularyzacja Zakonu Krzyżackiego – państwo krzyżackie, jako państwo zakonu rycerskiego (podległego papieżowi), przestało istnieć; stało się państwem świeckim o nazwie Prusy Książęce. Jednocześnie całe państwo przeszło na luteranizm
- Albrecht Hohenzollern został księciem dziedzicznym Prus. W przypadku braku potomstwa tron mieli przejąć jego bracia, jednakże w przypadku wygaśnięcia tego rodu Prusy miały zostać przyłączone do Królestwa Polskiego. Z dziedziczenia wyłączono linię Hohenzollernów brandenburskich
- Albrecht, jako książę pruski, zobowiązał się złożyć królowi polskiemu hołd lenny oraz obiecał pomoc wojskową w przypadku wojny
- Albrecht otrzymał godność członka senatu

10.04.1525 r. na rynku krakowskim książę pruski Albrecht Hohenzollern złożył hołd lenny królowi Zygmuntowi I Staremu – hołd pruski.

Skutki i znaczenie hołdu lennego:

- nie wykorzystano sytuacji i nie włączono ziem Prus Książęcych bezpośrednio do Królestwa Polskiego

- zniesiono wysiłek zbrojny i finansowy, na jaki było narażone państwo polskie walcząc z Krzyżakami od XIV w.
- zlikwidowano niebezpieczeństwo krzyżackie poprzez rozwiązanie Zakonu Krzyżackiego i utworzenie państwa świeckiego
- związane Prusy Książęce z Koroną poprzez prawo lenne i nałożono na Albrechta obowiązki lenne
- gwarancja spokojnego rozwoju gospodarczego Korony, dzięki zniesieniu zagrożenia i pełnej kontroli nad głównym szlakiem spławu zboża – Wiśle
- istniała szansa na przyłączenie tych ziem do Polski w przypadku wygaśnięcia linii Hohenzollernów pruskich
- król Zygmunt Inie przewidział możliwości usamodzielnienia się lenna pruskiego i przyjęcia przez książąt pruskich wrogiemu stosunku do państwa polskiego.

4. 1526 – włączenie Mazowsza do Królestwa Polskiego

5. Stosunki z Turcją i sprawa Mołdawii.

Zygmunt I starał się unikać konfliktu z Turcją, która rozpoczęła ekspansję na teren południowej Europy. Sułtan Sulejman zajął Belgrad i wkroczył do Węgier. W 1526 r. pokonał wojska węgierskie w bitwie pod Mohaczem, w której zginął Ludwik Jagiellończyk. Tron Węgier przejęli Habsburgowie rozpoczynając długoletni spór z Turcją. W 1540 r. Węgry zostały podzielone na trzy części: (1) Królestwo Węgier włączono do państwa Habsburgów; (2) część wschodnią włączono bezpośrednio do imperium Osmańskiego, (3) Księstwo Siedmiogrodu stało się lennem Turcji. Panował tam wnuk Zygmunta I – Jan Zygmunt Zapola.

Z tej sytuacji starał się wyciągnąć korzyści gospodarz mołdawski dążąc do usamodzielnienia się Mołdawii i zagarnięcia Pokucia kosztem Polski. Gospodarz (książe) mołdawski Piotr Raresz zajął zbrojnie Pokucie w 1531 r. Król polski wysłał przeciwko niemu wojska dowodzone przez hetmana Jana Tarnowskiego. Doszło do bitwy pod Obertynem (1531), w której odnieśliśmy zwycięstwo. Nie zostało ono jednak wykorzystane ze względu na Turcję. Dopiero w 1538 r. zorganizowano drugą wyprawę do Mołdawii. Zawarto pokój, na mocy którego gospodarz zrzekł się Pokucia. **Mołdawia stała się lennem Turcji.** Państwo polsko – litewskie miało bezpośrednią granicę z Turcją na rzece Dniestr.

1530 – Zygmunt I Stary podpisał z sułtanem tureckim Sulejmanem porozumienie, które w **1533 r.** przekształciło się w **pokój wieczysty z Turcją.** Zabezpieczył w ten sposób południową granicę Wielkiego Księstwa Litewskiego.

ZYGMUNT II AUGUST (1548 – 1572)

1. Kwestia Inflant – walka o Dominium Maris Baltici

Inflanty spełniały podobną rolę dla Litwy jak Pomorze Gdańskie dla Królestwa Polskiego. Dźwina spławiano zboże litewskie i białoruskie do portów inflanckich skąd przewożono je do zachodniej Europy. Kto kontrolował porty ten miał bezpośredni wpływ na gospodarkę Litwy. Inflanty były częścią państwa Zakonu Kawalerów Mieczowych – ostatniego zakonu rycerskiego w tej części Europy. Chylił on się ku upadkowi. Przejęcie Inflant leżało w interesie ekonomicznym Litwy i Moskwy. Oprócz tych państw do rywalizacji przyłączyły się Szwecja i Dania, które chciały zdobyć kontrolę nad handlem bałtyckim. W 1557 r. Polska i Litwa zawarła z mistrzem Zakonu Kawalerów Mieczowych sojusz przeciwko Moskwie. W odpowiedzi car rosyjski Iwan IV Groźny zajął część Inflant (Dorpat i Narwę). Szwedzi zajęli część Estonii, a Duńczycy Wyspę Ozylię. Wielki mistrz Gotard Kettler postanowił złożyć hołd lenny królowi polskiemu Zygmuntowi II Augustowi by nie dopuścić do dalszego rozbioru swojego kraju.

1561 – układ w Wilnie z mistrzem Zakonu Kawalerów Mieczowych Gotthardem Kettlerem:

- Zakon Kawalerów Mieczowych uległ sekularyzacji
- Gotard Kettler został księciem Pd. Inflant (Kurlandia i Semigalia), które stały się lennem Polski i Litwy. Pozostała część Inflant została bezpośrednio włączona do Rzeczypospolitej (od 1569).

- Zygmunt II zobowiązał się odzyskać pozostałą część Inflant, co doprowadziło do wojny z Moskwą.

Wybuchła **I wojna północna (1563-1570)** o pozostałe ziemie Inflant. Była to część programu o *Dominium Maris Baltici*, którego celem było:

- przejęcie kontroli nad portami, przez które eksportowano zboże z Polski i z Litwy
- zapewnienie wolności żeglugi na Bałtyku
- posiadanie i rozbudowa własnej floty – po zajęciu Narwy z rozkazu króla zorganizowano flotę kaperską, która w 1567 r. liczyła już około 30 statków kaperskich

Wojnę rozpoczął Iwan IV Groźny zajmując Połock.(1563 r.) Mimo starań Polki i Litwy nie udało się tej twierdzy odzyskać. Pod koniec wojny władzę w Szwecji przejął Jan III Waza, którego żoną była siostra Zygmunta II – Katarzyna Jagiellonka. Doprowadziło to do zbliżenia polsko – litewsko – szwedzkiego. Mimo tego wynik wojny nie był do końca pomyślny dla Polski i Litwy:

- 1570 – pokój między Szwecją a Danią w Szczecinie potwierdzał rozbiór Inflant; uznawał swobodę żeglugi narewskiej
- Rzeczpospolita opanowała większą część Inflant z Rygą i Parnawą; zawarła również rozejm z Rosją (1570), który przetrwał 7 lat.

2. Unia polsko – litewska w Lublinie 1569 – unia realna z Litwą – powstaje Rzeczpospolita Obojga Narodów; do Korony przyłączono Wołyń, Podole i ziemię kijowską.